

ทุนชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา การทอผ้าขึ้นของชาวลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท¹

COMMUNITY CAPITAL FOR THE DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM: A CASE STUDY OF LAO WIANG WEAVING IN BAN NOEN KHARM, CHAINAT PROVINCE

ดวงรักษ์ จันแดง / DOUNGRAK CHANTANG*

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE THAIKHADI RESEARCH INSTITUTE, THAMMASAT UNIVERSITY.

กัญญารินทร์ ไชยจันทร์ / KHUNYARIN CHAIJAN

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE THAIKHADI RESEARCH INSTITUTE, THAMMASAT UNIVERSITY.

สุทธิเกียรติ อังกาบอรณะ / SUTTHIKEAT AUNGKABURANA

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE THAIKHADI RESEARCH INSTITUTE, THAMMASAT UNIVERSITY.

Received : July 29, 2025

Revised : June 1, 2026

Accepted : June 5, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการวิจัยเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาการทอผ้าขึ้นของชาวลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท โดยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารวิชาการ งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนลาวเวียงบ้านเนินขามมีทุนชุมชน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรมทำงานเชื่อมโยงและสนับสนุนกัน ในการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทุนชุมชนสามารถต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ คือ กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนที่เอื้อต่อการรวบรวม ถ่ายทอด และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จนนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การทอผ้าพื้นเมือง ลาวเวียงบ้านเนินขาม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ กิจกรรมการเรียนรู้ และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สะท้อน อัตลักษณ์ของชุมชน ผลการศึกษายังพบว่า ภูมิปัญญาการทอผ้าขึ้นลาวเวียงทำหน้าที่เป็นทุนวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงทรัพยากรทางวัฒนธรรมอื่นของชุมชนเข้าสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันนำไปสู่การสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน

คำสำคัญ: ทุนชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ผ้าทอลาวเวียง, บ้านเนินขาม

1 กิตติกรรมประกาศ บทความวิชาการเรื่องนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2567

* ผู้นิพนธ์หลัก E-mail: doungrakc@gmail.com

Abstract

This documentary research examines community capital for the development of cultural tourism through a case study of Lao Wiang Sin weaving in Ban Noen Kharm, Chainat Province. Data were collected from academic publications, research reports, and related documents, and analyzed using content analysis. The findings reveal that six dimensions of community capital were identified, namely human capital, social capital, physical capital, natural capital, financial capital, and cultural capital. These forms of capital function interconnectedly and mutually reinforce one another in supporting the transmission of Lao Wiang weaving wisdom, the organization of cultural learning activities, and the development of community-based cultural tourism. The study further indicates that a key factor enabling community capital to be leveraged into cultural tourism resources is the community's knowledge management process, which facilitates the collection, transmission, and adaptation of local wisdom. This process has led to the establishment of the Ban Noen Kharm Lao Wiang Traditional Textile Learning Center, as well as the development of cultural products, learning activities, and cultural tourism routes that reflect the community's unique identity. Additionally, the results show that Lao Wiang Sin weaving wisdom serves as a core cultural capital that links other cultural resources within the community to cultural tourism development. Consequently, cultural tourism generates economic, social, and cultural value while enhancing community strength and long-term sustainability.

Keywords: Community Capital, Cultural Tourism, Lao Wiang Textiles, Ban Noen Kharm

บทนำ

มรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการยอมรับว่าเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาชุมชนและการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะภายใต้บริบทการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมุ่งใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชุมชนเป็นฐานในการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับ การอนุรักษ์และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และ เพ็ญศิริ ศรีคำภา, 2548) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงการอนุรักษ์วัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างความเข้มแข็งจากฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น (กฤษณะ เนียมหอม และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2564)

ในบริบทนี้ แนวคิดทุนชุมชนถูกนำมาใช้อธิบายศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงอยู่และการ

พัฒนาของชุมชน (สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553; สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2558) ทุนชุมชน มิได้หมายถึงทรัพยากรที่มีอยู่เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงศักยภาพของคน ความสัมพันธ์ทางสังคม องค์ความรู้ ภูมิปัญญา และมรดกวัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา, 2546) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการที่อาศัยการบูรณาการทุนชุมชนหลายมิติร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและเพิ่มคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น

การศึกษาที่เกี่ยวข้องสะท้อนให้เห็นตรงกันว่าความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มิได้เกิดจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการเชื่อมโยงทุนชุมชนหลายมิติอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม และทุนวัฒนธรรม ทำหน้าที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการจัดการทรัพยากรของชุมชน (ณัฐธิดา จุมปา และ ธิรวัชร แก้วเปี้ย, 2563; อัมพร คำมี และ กรรณิกา อุสสาสาร, 2565)

นอกจากนี้ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการสร้างการเรียนรู้ การอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น และการสร้างประโยชน์ร่วมกันภายในชุมชน (ฤกษ์นิม และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2564) ขณะที่การศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองเก่าและชุมชนวัฒนธรรมหลายแห่ง พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่น และการใช้ทุนวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์เป็นกลไกสำคัญในการต่อยอดมรดกวัฒนธรรมสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของชุมชน

การศึกษาด้านมรดกวัฒนธรรมในระดับสากล อธิบายว่า มรดกวัฒนธรรมมิใช่เพียงสิ่งที่สืบทอดจากอดีต แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอัตลักษณ์ ความทรงจำร่วม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพื้นที่ (Ashworth, et al., 2007) ขณะที่แนวคิดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในฐานะผู้สร้าง ผู้สืบทอด และผู้กำหนดคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง (Bortolotto et al., 2020; Bortolotto, 2021) การศึกษาดังกล่าวช่วยอธิบายให้เห็นว่า ภูมิปัญญาการทอผ้าไม่ได้เป็นเพียงทักษะเชิงช่างหรือกระบวนการผลิตสิ่งทอ หากแต่เป็นมรดกวัฒนธรรมมีชีวิตที่ดำรงอยู่ผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น

ชุมชนลาวเวียงบ้านเนินขาม อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท เป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่ยังคงรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าขึ้นลาวเวียงมาอย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนมีการจัดการองค์ความรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าผ่านศูนย์การเรียนรู้ผ้าทอลาวเวียง รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์และพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน (อมรา ดอกไม้ และ ศิริพร อำไพลาภสุข, 2565) การดำรงอยู่ของผ้าขึ้นลาวเวียง จึงมิได้เป็นเพียงการรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิม แต่ยังได้รับการต่อยอดสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านศูนย์การเรียนรู้ เส้นทางท่องเที่ยว และกิจกรรม การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างรายได้และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจังหวัดชัยนาทที่มุ่งส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน รวมทั้ง

สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายย่อย 8.9 ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการสร้างคุณค่าจากวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2566)

แม้ว่าการศึกษาที่ผ่านมาจะอธิบายบทบาทของทุนชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหลายพื้นที่ของประเทศไทย แต่การศึกษาเดิมส่วนใหญ่มักมุ่งวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน หรืออธิบายลักษณะของทุนชุมชนในภาพรวม ขณะที่ยังมีการศึกษาจำนวนจำกัดที่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนชุมชนหลายมิติและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะบทบาทของทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรมที่มีส่วนสนับสนุนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาทุนชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาการทอผ้าขึ้นของชาวลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท เพื่อวิเคราะห์บทบาทของทุนชุมชนที่สนับสนุนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทุนชุมชนเป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้แก่ชุมชนท้องถิ่นต่อไป

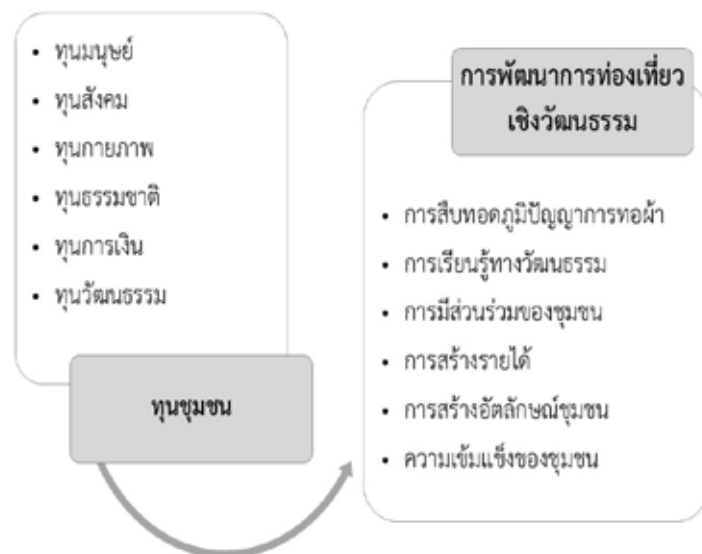
กรอบแนวคิดของการศึกษา

การศึกษานี้ใช้แนวคิดทุนชุมชนเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยมองว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเกิดจากการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนพื้นฐานที่มีบทบาทต่อการดำรงอยู่ การสืบทอดภูมิปัญญาและการพัฒนาชุมชน (สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553; สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2558)

การศึกษาที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมิได้เกิดจากทุนประเภทใดประเภทหนึ่ง หากเกิดจากการบูรณาการทุนชุมชนหลายมิติร่วมกัน โดยทุนแต่ละประเภททำหน้าที่แตกต่างกันแต่เชื่อมโยงกันในการสนับสนุนการสืบทอดภูมิปัญญา การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยทุนมนุษย์และทุนสังคมมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้ การสร้างการมีส่วนร่วม และการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ขณะที่ทุนวัฒนธรรม ทำหน้าที่ทรัพยากรหลักในการสร้างอัตลักษณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ส่วนทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน ทำหน้าที่สนับสนุนการจัดการ การบริการ และ

การพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน (ณัฐธิดา จุมปา และ ชีรวัชร แก้วเปี้ย, 2563; กฤษณะ เนียมหอม และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2564; อัมพร คำมี และกรรณิกา อูสสาสาร, 2565)

การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์บทบาทของทุนชุมชนทั้ง 6 มิติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ลาวเวียงบ้านเนินขาม โดยใช้การทอผ้าขึ้นลาวเวียงเป็นกรณีศึกษา เพื่ออธิบายว่าทุนชุมชนแต่ละประเภทมีส่วนสนับสนุน การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไร

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการศึกษา

ที่มา : ดวงรักษ์ จันแดง, (2567)

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นแหล่งข้อมูลหลัก มุ่งศึกษาทุนชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาการทอผ้าขึ้นของชาวลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท การวิจัยเอกสารเป็นวิธีการศึกษาที่อาศัยการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่มีอยู่แล้ว เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมและ

วัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ (Bowen, 2009) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย งานวิจัย หนังสือ บทความวิชาการ เอกสารของหน่วยงานภาครัฐ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนลาวเวียงบ้านเนินขาม การทอผ้าพื้นเมือง ทุนชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงรายงานวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้าพื้นเมืองลาวเวียงบ้านเนินขาม อำเภอนีนขาม จังหวัดชัยนาท เพื่อพัฒนาสู่การเป็นต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นฐานข้อมูลสำคัญของการศึกษา

การคัดเลือกเอกสารใช้เกณฑ์ความเกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา ความน่าเชื่อถือทางวิชาการ และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยคัดเลือกเฉพาะเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทุนชุมชน การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าพื้นเมืองลาวเวียง และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบาย เพื่อให้ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์มีความถูกต้องและสอดคล้องกับบริบทของการศึกษา

การรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการศึกษาทบทวน และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้น จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามกรอบแนวคิดทุนชุมชน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม (สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553; สำนักสนับสนุน ขบวนการพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2558) เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มุ่งค้นหาแบบแผน ความหมาย และความสัมพันธ์ที่ปรากฏในเนื้อหาอย่างเป็นระบบ (Krippendorff, 2018) โดยจำแนกข้อมูลตามประเภทของทุนชุมชน วิเคราะห์บทบาทและความสัมพันธ์ของทุนแต่ละมิติที่สนับสนุนการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้า ลาวเวียง การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน

การตีความข้อมูลมุ่งอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างทุนชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พิจารณาว่าทุนชุมชนแต่ละประเภทมีส่วนสนับสนุนการสร้างอัตลักษณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไร อันนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนลาวเวียงบ้านเนินขาม

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลาวเวียงบ้านเนินขามมิได้เกิดจากทุนชุมชนประเภทใดประเภทหนึ่ง หากเกิดจากการบูรณาการทุนชุมชน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม ที่ทำงาน

เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันในการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้า ชิ้นลาวเวียง การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยทุนแต่ละประเภทมีบทบาทแตกต่างกันแต่มีความสัมพันธ์ในฐานะกลไกสนับสนุนการพัฒนาชุมชนบนฐานวัฒนธรรม (สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553; สำนักสนับสนุน ขบวนการพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2558)

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์และทุนสังคมเป็นฐานสำคัญของการถ่ายทอดองค์ความรู้และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยปราชญ์ท้องถิ่น กลุ่มทอผ้า และเครือข่ายชุมชนมีบทบาทในการรวบรวม ถ่ายทอด และสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียง จากรุ่นสู่รุ่น ขณะที่ทุนวัฒนธรรมในรูปของผ้าชิ้นลาวเวียง ภาษาถิ่น ประเพณี และองค์ความรู้ท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นทรัพยากรหลักในการสร้างอัตลักษณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ส่วนทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงินมีบทบาทสนับสนุนการจัดการพื้นที่เรียนรู้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการให้บริการ ด้านการท่องเที่ยว ส่งผลให้ทุนชุมชนแต่ละประเภทสามารถทำงานร่วมกันเป็นระบบและต่อยอดสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนได้ (ณัฐธิดา จุมปา และ อธิวัชร แก้วเปี้ย, 2563; อัมพร คำมี และ กรรณิกา อุตสาสาร, 2565)

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงทุนชุมชนแต่ละประเภทเข้าด้วยกัน โดยชุมชนมีการรวบรวม จัดเก็บ ถ่ายทอด และประยุกต์ใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าลาวเวียงอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การทอผ้าพื้นเมืองลาวเวียงบ้านเนินขาม และการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมสำหรับผู้มาเยือน กระบวนการดังกล่าวช่วยให้ภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียงสามารถดำรงอยู่ในบริบทสังคมร่วมสมัย พร้อมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน (โกศล ดีศีลธรรม, 2545; ชาตรี เจริญศิริ, 2547; อมรา ดอกไม้ และ ศิริพร อำไพลาภสุข, 2565)

ข้อค้นพบสำคัญของการศึกษานี้ คือ ทุนวัฒนธรรมมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน แต่ทำหน้าที่เป็นทุนแกนกลางที่เชื่อมโยงทุนชุมชนประเภทอื่นเข้าด้วยกัน และเป็นกลไกสำคัญในการแปลงภูมิปัญญาการทอผ้าชิ้นลาวเวียงจากมรดกวัฒนธรรมของชุมชนไปสู่

ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สร้างคุณค่าทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อันนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนลาวเวียง

บ้านเนินขาม (ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา, 2546; กรมการท่องเที่ยว, 2559)

ภาพที่ 2 ลายขอมะขาม

ที่มา : ทิฆัมพร ศรีเดช (2562). “ชุมชนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวพื้นเมือง ลาวเวียงบ้านเนินขาม”
<https://ref.codi.or.th/public-relations/news/16770-2019-04-01-05-12-54>

ภาพที่ 3 การทอผ้าของชาวลาวเวียง

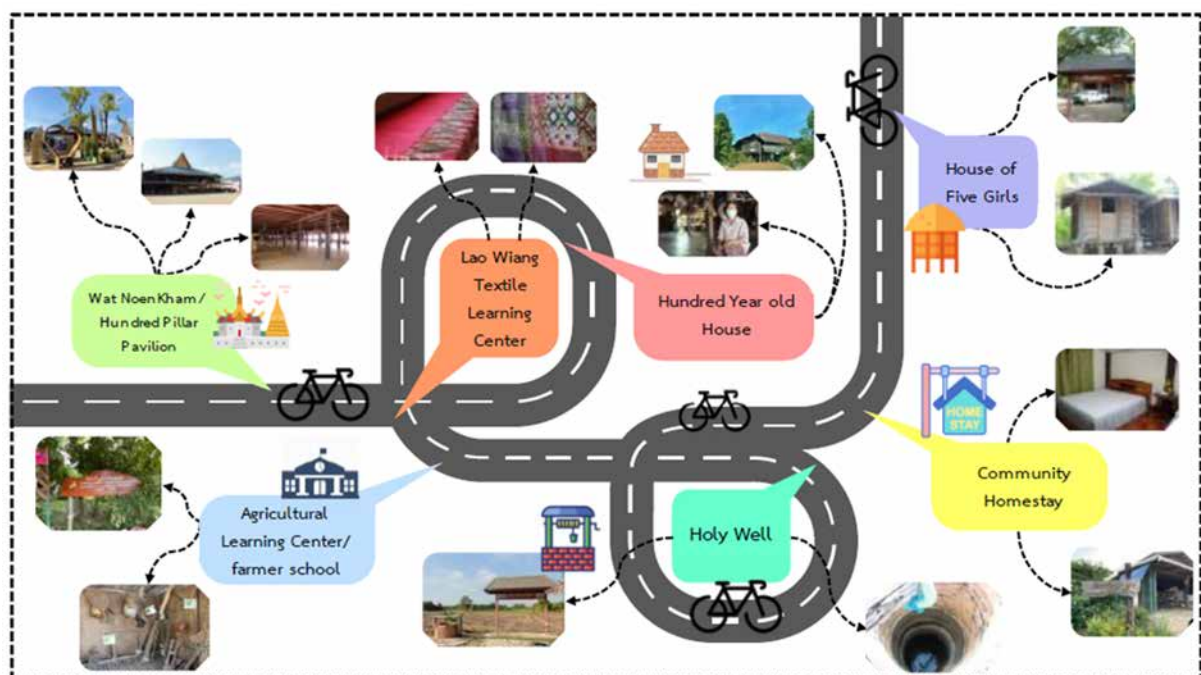
ที่มา : ทิฆัมพร ศรีเดช (2562). “ชุมชนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวพื้นเมือง ลาวเวียงบ้านเนินขาม” ตำบลเนินขาม
อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท.

<https://ref.codi.or.th/public-relations/news/16770-2019-04-01-05-12-54>

ภาพที่ 4 ศูนย์เรียนรู้การทอผ้าพื้นเมือง ลาวเวียงบ้านเนินขาม

ที่มา : ทิฆัมพร ศรีเดช (2562). “ชุมชนวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมือง ลาวเวียงบ้านเนินขาม” ตำบลเนินขาม อำเภอนีนขาม จังหวัดชัยนาท. <https://ref.codi.or.th/public-relations/news/16770-2019-04-01-05-12-54>

ภาพที่ 5 เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเนินขาม

ที่มา : อมรา ดอกไม้ และ ศิริพร อำไพลาภสุข. (2565). การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม OTOP นวัตกรรมที่ยั่งยืนของชุมชนบ้านเนินขาม ตำบลเนินขาม อำเภอนีนขาม จังหวัดชัยนาท. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 10(3), 266 - 272.

สรุป

การศึกษาทุนชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาการทอผ้าขึ้นของชาวลาวเวียง บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท พบว่า ชุมชนสามารถนำทุนชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่มาพัฒนาและต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญ ในการขับเคลื่อนกิจกรรมของ

ชุมชน ทั้งในด้านการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียง การอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยว อันนำไปสู่การสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน (สำนักพัฒนาทุนและองค์กรรมการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2553; สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2558)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ คือ กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนที่ครอบคลุมตั้งแต่การรวบรวมองค์ความรู้ดั้งเดิม การคัดเลือกและจัดหมวดหมู่ความรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ตลอดจนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมร่วมสมัย กระบวนการดังกล่าวทำให้ภูมิปัญญาการทอผ้าลาวเวียงได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องและสามารถพัฒนาไปสู่การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การทอผ้าพื้นเมืองลาวเวียงบ้านเนินขาม ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่ในการรวบรวม ถ่ายทอด และเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะ อันสะท้อนบทบาทของการจัดการความรู้ในฐานะกลไกสำคัญของการธำรงรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชน (โกศล ดีศีลธรรม, 2545; ชาตรี เจริญศิริ, 2547)

นอกจากนี้ ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มิได้เกิดจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพียงด้านใดด้านหนึ่ง หากเกิดจากการบูรณาการทุนชุมชนหลายมิติร่วมกัน โดยภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองลาวเวียงทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงทรัพยากรทางวัฒนธรรมอื่นของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภาษาถิ่นลาวเวียง ประเพณีท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ บ้านโบราณ วัดเนินขาม และกิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เข้าสู่การพัฒนาเป็น

กิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจน ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนได้ หากชุมชนสามารถบริหารจัดการทุนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ร่วมกันอย่างเหมาะสม (ณัฐธิดา จุมปา และ ชีรวรรณ แก้วเปี้ย, 2563; กฤษณะ เนียมหอม และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2564; อัมพร คำมี และ กรรณิกา อุสสาสาร, 2565)

ข้อค้นพบสำคัญของการศึกษานี้ คือ การทอผ้าพื้นเมืองลาวเวียงมิได้เป็นเพียงงานหัตถกรรมพื้นบ้าน หากเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ อัตลักษณ์ และความทรงจำร่วมของชุมชนเข้ากับกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสืบทอด สร้างความหมาย และกำหนดคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมดังกล่าวผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคต ควรมุ่งสนับสนุนการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ การสร้างพื้นที่เรียนรู้ทางวัฒนธรรม และการต่อยอดทุนวัฒนธรรม บนฐานอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ควบคู่กับการสร้างความเข้มแข็งและ ความยั่งยืนของชุมชนต่อไป (Bortolotto et al., 2020; Bortolotto, 2021)

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2559). *คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- กฤษณะ เนียมหอม และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยววิถีใหม่. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 17(2), 25-40.
- โกศล ดีศีลธรรม. (2545). *การจัดการความรู้: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- ชาตรี เจริญศิริ. (2547). *การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาชุมชน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา. (2546). *พัฒนาการทุนทางสังคมของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ บ้านโป่งคำ ตำบลดู่พงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน* [ปริญญานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐธิดา จุมปา และ ชีรวรรณ แก้วเปี้ย. (2563). การขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวบนฐานทุนชุมชนชาติพันธุ์ของตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 23(1), 20-38.
- ทิฆัมพร ศรีเดช. (2562). “ชุมชนวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมือง ลาวเวียงบ้านเนินขาม” ตำบลเนินขาม อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท. พอช.-CODI. <https://ref.codi.or.th/public-relations/news/16770-2019-04-01-05-12-54>
- บุญเลิศ จิตต์วัฒนา และ เพ็ญศิริ ศรีคำภา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. ธรรมสาร.

- สำนักงานจังหวัดชัยนาท. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท พ.ศ. 2566-พ.ศ. 2570 ฉบับทบทวน*. สำนักงานจังหวัดชัยนาท.
- สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). *คู่มือการจัดการความรู้: กระบวนการจัดการความรู้ชุมชน*. กรมการพัฒนาชุมชน.
- สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2558). *คู่มือการวิเคราะห์ทุนชุมชน*. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- อมรา ดอกไม้ และ ศิริพร อำไพลาภสุข. (2565). การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม OTOP นวัตกรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านเนินขาม ตำบลเนินขาม อำเภอนเนินขาม จังหวัดชัยนาท. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 10(3), 266-272.
- อัมพร คำมี และ กรรณิกา อุตสาสาร. (2565). การพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(12), 178-193.
- Ashworth, G. J., Graham, B. & Tunbridge, J. E. (2007). *Pluralising pasts: Heritage, identity and place in multicultural societies*. Pluto Press.
- Bortolotto, C. (2021). *Heritage and anthropology: A critical approach*. Routledge.
- Bortolotto, C., Adell, N., Bendix, R. F. & Tauschek, M. (2020). Proving participation: Vocational bureaucrats and bureaucratic creativity in the implementation of the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. *Social Anthropology*, 28(1), 66-82. <https://doi.org/10.1111/1469-8676.12741>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). Sage.